

تفکر

TAFAKKUR
MONTHLY

ناشر فعالیت های علمی-تحقیقی، ادبی و فرهنگی اقوام برادر به زبان های اوزبکی، ترکمنی، بلوچی، نورستانی، پشه یی، شغنانی و گوری.

د انسانیت او بشریت ستر لارښود حضرت محمد مصطفی
صلی الله علیه وسلم فرمایي:
((الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ))
(رواه مسلم)
ژباړه: پوره نیکي ښایسته اخلاق دي.

دربیمه دوره، شپاړسم کال، (۳-۴مه) گڼه، پرله پسې (۱۲۸-۱۲۹مه) گڼه، ۱۴۰۲ ل. کال غبرگولی-چنگاښ (جوزا-سرطان)، ۱۴۴۴ هـ. ق. کال ذوالقعدة الحرم-محرم الحرم، ۲۰۲۳ م. کال می - جولای

خړنڼون سؤر رواجېن (۲)

شغنانی

نویسنده: دکتور خوش نظر پاميرزاد

مترجم: سرمحقق خیر محمد حیدری

تعالی بر آورده بخیر گرداند، خوشی و خوشبختی، عمر نوح و دولت سلیمان نصیب گرداند. اللهم ابواب الرحمت و دولت و عافیت والامن، طیبین الطاهرین برحمتک یا الرحیم الرحمین.

بعداس دعا ته مهمونین تیداو ارد آماه گی انجېن ات اس رزیندارچید اندته چندتوته برین وېف دسمال اندته فیسېن، تا رزیندار اند وېف رضایت نبسون ذید ات اکدی رقم ته خېښی چید خلاص سؤد.

۳- قرار داد رسم: بعداس دی ادې، خېښی چید نرجید، غذه دارین ته سؤر ارد آماده گی انجېن، دی رقم اول ته غذه دار ذو نفر خونزدیککی قومېن (کاکا، ماما و یا داماد) روون کنین تر رزیندارچید ادې سؤر چید مصالأت (مصلحت) کنېن. داؤ ذو نفرین اس دؤماد دار جای- تر نوبنخدار جای- څه یئچ، ... ص ۲

تی ته نشېن . نفرېن ادې اس غذه دار چید تر رزیندار چیدڅه یدېن، رزیندار مردمېن ته دېف خوش آمدکنېن، جای- ته دېف ارد ذېن ات بعداس گرده خیدته لوقېن: قومېن پېشخام تمه، تمېت می ښأبندی چیز سرگردون خو چؤرچ؟ مهمونېن ته لوقېن: الأف اس ماشأم چند وخت پېښی یی هدف (زنده گوئی تلاپتاو) تی یت ماش اردېت لفظ داد، قلغ اس تمه ات می پیدأم مېف لپدی قومېن قتی څه یئچ، لؤدام دوبارأ اس دم ماش رزین داد ات نان ښنام ادې، ماش ارد ته چیز لوقېن. غاڅ داد ات نان ته دوبارأ خو رضایت نبسون ذېن.

بعد اس داد ات نان دوبارأ رضایت نبسون ذېد، رزین ان یایگه اس وم نریک قومېن ړنک ته سترخم وېذد ات آخون (ملا) ارد ته لوقېن ادې، دعاکنیت آخون ته دسگه دعا کنیت: قوله تعالی... از برای مبارکتی کارخیر، امر خیر، خدای

ته ذېن اریی گچ، دوجومه وارتهکه ات ذوقالب (دومتر) گل سېب لېمان، ذو چارک زبرد روغن ات الأف زبورات ته گه خو قتیر زېن.

فکث دېف چیزېن ته یی نفر خودأم تی زېزد، پرا اس فکث ته نښتیزد، یودی نښتؤید، دی چید ړنک ته دی سیفدتی بون پتېود ات بعداس وی مس هر تأم گه دی نښتؤید دېف سیفدتی ته مس یارچ یا بون پتېوبن. یارچ سیفدتی پتېودا و برکت علومت معنی ذید.

وختا داؤ نفرېن تر رزیندارچیددېد، یمندته مس دېف سیفدتی یارچ پتېوبن. داؤ نفرېن ادې اس غذه دارجای- څه یدېن دېف قتی آخون (ملا) مس فېد ادې، دعاکنیت. خېښی چیداو بدؤنی دعاگار ات دعاچید بی معنی. مردمېن ادې اس غذه دار چید تر رزیندار چید یدېن، تر چیدېن دی دېد آخون ته بارنېختی باراند نښت ات دگه یېن ته پسوېت بارنېخ ات فارخ یا ښأښین نېخ

۲- خېښی چید: خېښی چید ته دگه قومېن بېن ارد (شیرینی خوری) لوقېن. ید رسم اکدسگه یدې فرث فاملېن، یعنی رزیندار ات غذا دار اندته یی مېث تعیین کنېن. دذته اکوم مېث نبسوم الأف غله سالېن اس غذا چیداندته سېن تر غاڅدارچید. دېف قتیری آخون (آخند) مس ېست.

خېښی چید رسم دسگه یدلې، غذه دار خونواده ته آماده گی انجیفتد ات بعداس آماده گی ته دی رسم اجرا کنېن. یک روز ته غذه دار قومېن ات همسایه گوون دی غذا چیداند جمع سېن، مریچ ته کرېن. دی کاراند ته هر مریچ ات نه کرېن، بلکه مریچ څفار سالأ یا اس دی غله دی فېد مریچېن دی کنیت، دی کال، دل جگار ات دی فک چیزته اس دی درون اند زوېذېن، دذته بېووست یا سېن تر رزیندار چید. مړ څه کرېن خو څه یاسېن قبؤل ته نه سؤد. بخ بوست

خپسا ولسیلا قومیلاینا فلکلوریک شفاهي ادبیاتہ کویچہ ای وری قسم او جایه ژانر شي گي پراني او وټوی انساننا او وري بیلا بیل نسلیلاینا شرای وټواس بیان کوچی. لشن گوریا گي لى پورا زماناتی تا ایت جاایگه نسلی وړه نسل انتی راولیان او نکل میکالي گرای ولسه منجه ولسي جوسایه کوچه امنی دروي شن.

خپسا ولسنا ادبیات کوچه بیلابیل نامه دی اخول داستان خپسا نخل، شرای وټوا، روایات او حکایتہ نامدي اوچان، او میخول وټوي مشهور مشارهرنا شهرت او کارناما یه اودای یاده بیان نکل اجتماعی خپسا معیشتي، عشقي، پند عبرت او وري گي بیلا بیل انسانان او میخول خیالي حیوانات او وري مخلوقات، احوال، دبو، پري ای دار، سحر او جادوس شرای وټوا کوچی. بیان تارا پبري لشن گوریا گي تپنا تحلیل او تحقیقي امنی پند، عبرت او بکار پند لریکالي شن خپسا پنا جوپیکالیا تانگي ولس سې، خپسایه کوچه ولسنا امید نا امیدیا طبیعي خطرہ پله مقابل، ظلم او شرای وټني پله مقابلا برانې انساننا فکر ستا امنی پورا کي گي گي مخول واقعات چکه قومیل، ولسلایه موکه وټوی او مپنا منجه موجودشن او چکه دنیاس ولسلایه کوچه خپسا ایزات لشن گوریا، خو امنی پشه يي ولسي- پراخ او ویشوی فلکلوریک ادبیاتنا، ژانر بلا او وراثتیلاینا چنگایه جانیکه جاي او مقام دارباگن امه پشه يي ادبیاتہ کوچه ایگه خپسا گي اخلاقي، پند او عبرتس نشاینا کوچی. لشن گوراگن، خپساس تحلیلي واری پله ایما اروسو پرمل کپگم

پشه يي جیدی اخلاقي خپسا تحلیل او وارنیا

بورین دهقان اوزپسا خپسا

تیاي نه تیاي بو پورا زمانا یه ای دهقان تیاي گه یو دهقان ارکودنه مست، خوشال او بیگه ارکودن ارووی

پرملوا او جوپوا، ارام سکون گذارا دار تیاي، ارکودنه خپا او پټولا یه یمل کیلاري او وړه لمه مستې او خوشالیدی مونده پولیایک .

مولیانک یه منطقا او علاقاتي باچاگه ارکودنه شکار یا سیل تماشا انتي شار یا وړه جوپل پیگا تیاي مه دهقنس مستي او خوشالیدی لام او روزگار انتي حیران دروانتگایک. دوسي ایدواس دهقان کیلاري مچوا مستي او خوشالیدی لهمستا پورانیکي پاچا او شینا ایتیک، میگن ای بورین دهقان تارام مم پاچا ارجوگم پریمان، نوکران، مزدوران داریاگم کومي به کم نشي، مگر تینه پيري ارام. سکون او خوشال نه ام حال کده یو کوچل شی گه تو مخول تازا ارام او سکون گذارا داریاگي دهقاني میگن پاچا سرسلامت کانتی نه حال ماگم گه مخول تازا مست ام خوشالیدی گذارام یو مینی زپپستم برکتني شي گه مینه پله بو بکار وضعیت، مینا محبت کیگا ارستم ساتنیکي کومی گه ماگم جوپیتا اریگی بومه سبب شی گه پنجا پيري رنگام، تازا مست اروا کوتي لهمستم بیگه او جوپیتا شره پولیگم فکرأ او روحأ آرام او جوپوا شان دارباگم.

پاچاي گه میس اغتي اریچین حیران درتیک دهقان انتي میگن مم له (۳) زیپ داریاگم لیگه زپپستم تو گورا اوتینی زپپستی مم دپام بوگه دنیا او دولت به دیگم دهقنی میگن بکار ته شي، پاچا پتیک تانک لیگه زپپسي اچو دهقان بو دولت او خزانا پله دیگن او دهقنس زپپي کنونچان دهقنی پاچاس اچویبا لیگه زپپي کویکه اریچین ارکوتی اودایی اکوت کیگن گه ایما گوشینگ کویک کیا چې اپگي می گن چوري کیا چم، مینا عملم چوري ایک، دومنگل زپپي میگن مینا عملم باربازي جار بازي کیا چم لمنگل زپپي مم گوشنگ زانبازي کیا چم دهقني لمنگل زیپ گه زانباز ایچ گوشنگی رخصت کیچان میگین په مینه طرفي رخصت آی به گوشینگ تینا ... ۳

حیوان لرن حقیده گی ایرتک لرن

حیوان لرن حقیده گی ایرتک لرنی ایریم متخصصلر سحرلی فنتستیک ایرتک لرن تورکومیگه منصوب حساب لیدیلر. خصوصاً، ک. امام اوه، گ. جلال اوه اوزلری نینگ تدقیقات لریده حیوان لرن اشتراک ایتہ دیگن ایرتک لرنی سحرلی ایرتک لرن قناریده تحلیل قیله دی لرن. بو اثر لرنده حیوان لرن اشتراکی، اولر نینگ اثر قهرمان لری بیلن صحبتده بولیشلری عالم لرن نینگ سحرلی ایرتکلری دیب اتشلیریگه اساس بیرہ دی. بیز بو اته مینی شرطلی رویشده قبول قیله میز، چونکه سحرلی ایرتک لرن نینگ حیوان لرن اشتراک ایتمه گن مضمون ده گی لری هم بیترلی بولیب اولرنی علاحیده تحلیل قیلش ممکن.

م. افضل اوه حیوان لرن حقیده گی ایرتک لرن نینگ اوزیده تورلی فرقله نوچی اثر لرن بارلیگی نی قید ایتہ دی. اور نینگ بیرینچی توره گه میفالوجیک مضمون افاده لنگن لرنی قاشه دی. معلوم که قدیم زمان لرنده توتیمیزم و فیتیشیمیز توشونچه سی مقطع نظر دن اجداد لریمیز هر بیر نرسه- پریدمینی، شو جمله دن حیوان لرنی اوز لریگه حامی دیب بیلگن لرن. اولر تصوریده آدم لرن تاتیم و فیتیش یاردمیده معین یوتوق لریگه ایریشیش لری ممکن حساب لنگن. بو حقدہ میف لرن حقیده توخته گنیمیزده هم معلومات بیرگن میز. اوزبیک اجداد لری بوری، ایلان، آت و باشقه بیرقنار حیوان لرنی اوزلریگه حامی لیک قیلشنی روحا حس ایتگن لرن. ایرتک لرن نینگ دسته لب کی نمونه لریده عینا انه شو دنیا قره ش اساسیده اثر لرن یره تگنلر. "بوری"، "چولاق بوری"، "ایلان آغه"، "اییق پلوان" کبی ایرتک لرن شولر جمله سیدن دیر. (۲)

"قویاش بیر نینگ پهلوانی" ایرتگی ده آنہ اییق روستم نی پروریش قیله دی، او نینگ حیاتیده حامی

صفتیده اورین ایگلیدی: روستم و آنہ سی یماقچی چولگه قولیدن کیلگنچه یخشی لیک لرن قلیب دشمن دن اسره ی دی.

منصور افضل اوه "ایلان آغه" ایرتگینی علاحیده اجرہ تیب کرسته دی. "ایلان-کویاوی نیقابینی آلسه، انسان گه اییلنه دی. قیز ایلان نینگ نقابینی کویدریب یوبارسه، او کفتر بولیب اوچیب کیتہ دی. ایلان آغه نینگ آنہ سی و خاله سی بیلمایز کمپیر بوله دی. اولر ایلان آغه بیلن قیزگه کوپ توسقین لیک قیله دی لرن. لیکن ایلان آغه و قیز اوز تدبیرلری آرقه لی بیلمایز کمپیرنی بینگیب مراد مقصدلریگه بیتہ دیلر. خصوصاً چولاق بوری ایرتگی ده پادشاه نینگ کینجه اوغلی افسانوی طلا قوشنی آلیب کیلیش اوچون سفرگه چیقن باله بیر قیز و آت بیلن اویگه قیته دی. یولده اکہ لری نینگ حالیدن خبر آله دی. اما اکہ لری او نینگ کوزلرینی اویب چاه گه تشلیدی لرن. ایرتک آخریده کینجه اوغیل باریب مراد مقصدیگه بیتیشه دی. اکہ لری جزالنه دی لرن. بو توره گه ایرتک لرن نینگ ماهیه دی توتم حساب لنگن حیوان و قوش لرن نینگ اثر قهرمانیکه اوزلری نینگ سحر لی فضیلت لری طفیلی یاردم بیریش بیلن ایضاحلنه د. شو مضمون ده گی بینہ بیر ایرتک "کینجه باتور" دیب اته له دی. اونده حامی صفتیده آت قتنه شه دی.

حیوان لرن حقیده گی ایرتک لرن نینگ بینہ بیر توری ده مجازی فکر یوریتیش اصولی استوار دیر. بوندی ایرتک لرن فرزند لرگه، فند، نصیحت، تربیه بیریش مقصدیده یره تیگن هرقدندی وضعیتده بیرگه بولش، دوست لیک قدرلش کیره کلیگی ایرتک نینگ باش غایه لری حساب لنه دی. انسان بیر-بیریگه یخشی لیک قیلسه البته اوزی نینگ آرزوسیکه بیتیشه دی دیگن فلسفه اساسیده توقیمه واقع لرن ... ۳

به نام خداوند لوح و قلم

د سرمقالې پر ځای

اصول رسیدن به موفقیت در زنده گی (۱۰)

اصل بیست و نهم موفقیت، صبور بودن و بهره گیری از فرصت ها است.

یکی از ویژه گی های افراد موفق صبر به موقع و بهره گیری از فرصت ها می باشد. صبر کردن به این عنوان نیست، که در گوشه خانه نشسته و تنبلی کنیم. بلکه باید از فرصت ها استفاده نموده و کاری را که می توانیم انجام دهیم. البته کاری که موثریت داشته باشد. برای اینکه در زنده گی موفق باشیم باید بدانیم، که در چه موقعی صبر و بردباری لازم می باشد و در چه موقعی تلاش کردن و به کار گیری فرصت ها برای بهبود شرایط لازم می باشد. صبر واقعی و پسندیده زمانی صورت می گیرد، که در مقابل مشکل، درد، رنج و مصیبتی که نمی توان آن را از خود ما دفع نموده و از آن رهایی یابیم، با رضایت کامل و تسلیم شدن به حکم حق، صبر پیشه نماییم و با آن حادثه و رویداد به نوعی کنار بیاییم. به عنوان مثال: در برابر مرگ عزیزان خود که هیچ کاری از دست ما ساخته نیست، باید صبوری پیشه کنیم و در برابر حکم خداوند متعال تسلیم باشیم، ولی اگر بیماری به سراغ ما بیاید و علاج آن امکان پذیر باشد، باید بدون تنبلی به داکتر مجرب مراجعه نموده و خود را علاج نموده مشکل خود را بر طرف نماییم.

اصل سی ام موفقیت، رهبری و موفقیت است.

افراد موفق در جایی که فکر می کنند می توانند رهبر خوب و موثر باشند، رهبری را انتخاب می کنند و در زمینه هایی که فکر می کنند نمی توانند رهبر خوب و موثری باشند، در سیاهی لشکر می ایستند و پیرو خوبی می باشند، ولی افراد نا موفق با آنکه می دانند افراد موثر در رهبری نیستند یا با لجابت و پا فشاری می خواهند رهبر باشند و یا هم در سیاهی لشکر قرار گرفته و از دیگران پیروی می کنند. متأسفانه در برخی خانواده ها هم حالت رهبری و حکمرانی حاکم بوده زن و شوهر هر دو می خواهند همیشه رهبر خانواده باشند و در هر موردی حکم کنند. حال آنکه زن و شوهر باید کار را با در نظر داشت دانایی و مهارتی که دارند در میان خود تقسیم کنند و هر کدام تنها در زمینه های که دانایی، توانایی و استعداد دارند، به عنوان رهبر عمل کنند، که این خصلت زن و شوهر موفق است. جای یاد آوری است، که امروز به جای رهبری و پیروی مسئله مدیریت توصیه می شود. مدیریت یعنی از کمترین امکانات دست داشته به بیشترین میزان استفاده کردن می باشد. مدیر خوب کسی است که موارد ذیل را به طور درست مدیریت کند:

خرنُون سَوْر رواجېن...

نوبنځدار ارد ته لوفښ: خاب! شچ باید سَوْر ات خشی سربنستا انجاقام، یتچام، اس تمه بننام، چیز خدمت ماش ارد ادې، تا آماده گی ماشند فېد. نوبنځ داد ات نان قومېنېن نوبنځدارچیداند څه، داډېن پېښ اس پېښ خو مصلاّت چوړج، دډته دوّماددار ارد نوبنځ کښم ات قلینګ لوفښ.

نفرین ادې اس دوّماددار چیدېن کښم ات قلینګ تعیین چید جات څه یت، بعداس کښم ات قلینګ اندازه یدې نوبنځدار اندته دو نزدیکترین قوم (امک یا خالک) ادې اس رزبندار جدا زنده گی څه کښن، سېن ته تر دوّماددار جای، هرچیزېن وېف تی څه وېدج، وی ته اس دوّماد چیداند تسلیم سېن خو، یاسېن تر نوبنځدار جای..

هر چیز ته قرارداد اند څه زېن، کښم ات قلینګ ته یاذ سوډ. خرنُون مردم بین ارد غاڅ کښم ات قلینګ مال دا کچوړج سوډ ات وی اندازآته فکث سالېن تغیر کښت، اکدی رقم مېف آخر سالېن اندته نوبنځ داد مېف چېزېن زېزد: یی بنیچ، پنجاه سپر ژندم، یی سپر زبرد روغن، ۱۰۰- ۱۲۰ گاز کالاً، یی بشاند بوټ یا کلوش، ذیون غلاً غلاً خفّار پینځ سالاً مریج، یی چارک چای ات دگه رېزا کچارېن.

داډ دو نفرېن ادې، اس طرف رزبندارېن پس کښم څه تېڅ، داډ ته کښم گیر نوم تی یادسېن: دېف اند حق یا صلاحیت یست ادې، دوّماددار مال (بنیچ، مریجېن ات...) رد کښن، یعنی ماژرېن. زیات وختېن وینچ سذج ادې، پېښ اس کښم سپارت دوّماددارېن بناج دېرېن، ادې، وېف جنس یا مال اس طرف کښم گیرېن ردنه سوډ. کښم گیرېن ته کوښښ کښن ادې، بشاند، بشاند مال نوبنځدار ارد

عرقچین ات دستارچه ات دگه ځلک ځلک چېزېن. دستارچه سفید ملل تکه یدی، دم جوّمه برُون مېث اندته دی رنگ آمیزی کښن. دم دستارچه ته قسمی رنگ آمیزی کښن ادې یا باید دوازی رانگ سوډ. چارکنج دستار یا ملل تکه ته زېن، وی ته ذیون اری جافه پدیوڅ قتیتر فیسېن خو، پتېوېن ته ار رانگ ید دستار یمقه پدیوڅ قتیتر فوښچن څه یمقه ته رانگ نه انجیفد ات جای ادې فیسچن نست یو ته رانگ انجیفد. دی رقم ته یا دستارچه چند رنگه دقېست.

وختا نوبنځ ارد دم لقبېن پنځېن وم رنگه لیمال (دستارچه) ته نوبنځ کال تی چیدارد خشرؤی. گلدوژی کال باندک قتیتر ته دم دستارچه نوبنځ کال فېسېن. اکدی رقم خشرؤی ووښن رنگه بوډ جریب ته مس نوبنځ ارد تیارکښن، تاسوړاندوم ارد پنځېن. یگه چیز ادې نوبنځ ارد بکارڅه پېچک. پېچک ته اس ووژر تیارېن خو، دډ ته چند رقم رانگ کښن، پلک ته ورد تیار سوډ. دېف پېچکېن ته پی نوبنځ غوڅنچ، سوډ مېث پېښ اس تر دوّماد جای تېداو واځېن.

جومه برُون ته ځل ځلک تکه (پکال وار) نوم باښ چید تی ختم سوډ. شچ خرنُون مرکزی قریه یېن ارد ید رواج نست، در در قریه یېن ارد غل کام کام یست.

امیر علیشیرنوایی نینگ ...

اوشبو دلیل گه اساس لښب، علیشیر نوایی نی هم میرزا اولوغ بیک اساس سالگن مدرسه سی عالیه نینگ طالبی علمی صفتیده تعریف لشکه توله قانلی اساسیمیز بار.

تذکره گه بیبریلگن معلوماتلرگه کوره سمرقنده تاشکنت لیک مولانا لاییشاشی، قرشلیلیک مولان میر قرشی، اندخودلیک

مرته تیلگه آینه دی [ولی خواجه ییف ب. ۲۰۰۸:۲]. کورینه دی کی، علیشیرنوایی نینگ علمی - معنوی کمالاتده بیتیشده سمرقنده الگن بیلیملری هم اساسی اورین توتده دی. حضرت سمرقنده نقشبندیه طریقتینی پیشواسی خواجه عبیدالله - خواجه احرار ولی صحبت لریدن بهره مند بولدی. نوایی سمرقند گه کیلیش دن نری کوزلگن مقصدی - علم - عرفان گه شاعر تیلی بیلن ایتمکده «مورشیدالافاف» - خواجه احرار ولی رهنمالیکلریده میسر بولدی.

تینگی یوق ایجادکار، شعریت اهلی نینگ بویوک حامیسی علیشیرنوایی نینگ «مجالس النفایس» تذکره سی اوزبیک تذکره چیلیگی نینگ اساسی بولیب، حاضرگی دورگچه بو اثر اوز قدر - قیمتینی یوقانگنیچه یوق. زیرا زمانداشلیر یگه گینه ایمس، کوپراق کیله جک اولاد لرگه بیتکیزیشی کوزده توتیلگن قیمتلی و سباقلی ترقیات کلیتیدیر. اثرده، شاعرلر شعر هوس کارلری و علم - فن نماینده لریدن ۴۵۹ کیشی نینگ ایجاددی حقیقه ملاحظه یوریتلسه ده، اونده گی باش قهرمان - مؤلفی نینگ اوزی و باش مسله - شعر و شاعر نینگ تقدیری دیر. نوایی شعر و شاعر نینگ جمعیتده، حیاتده توتگن اورنی مسله سیگه کوپ اهمیت بیریب، اونینگ معنیسیده علم - معرفت تدبیبغینی کوریشنی ایسته یدی. اثرنینگ کیریش قسمده استادی عبدالرحمان جامی خصوصیده سوز یوریتیب حضرت نوایی شونده ی مصرع لرنی کیلتیره دی:

اول کیم بو توقوز فلک نی عقل ایتهسه خیال،

دریا اولومیگه تاپر قتره مثال،
در حقیقت علم بی سرحد که اونینگ زر
قتره سی قلب کوزیگه زیلاللیک، تینیق لیک

زمان، انرژی، روابط، احساسات و عواطف، مسئله خرج و در آمد.

اصل سی و یکم موفقیت، دستیابی به استقلال و همیشه گی است.

انسان از نظر رابطه از هشت مرحله یا هشت صنف می گذرد:

۱- بدو کودکی = همزیستی

۲- یک سالگی = چسبیده گی

۳- سه سالگی = اعتیاد

۴- پنج سالگی = عادت

۵- هشت سالگی = وابسته گی

۶- ۸ تا ۱۲ سالگی = جدایی و رهایی

۷- ۱۲ تا ۱۸ سالگی = استقلال

۸- پس از ۱۸ سالگی = همبسته گی

افراد موفق در مرحله استقلال و همبسته گی به سر می برند. استقلال یعنی روی پای خود ایستادن، خود کفا بودن، احساس و اندیشه یی جدا از دیگران داشتن است و همبسته گی یعنی اینکه فرد با وجود که مستقل و آزاد است و روی پای خویش ایستاده و هیچ احتیاجی به شما ندارد، دلش می خواهد، که با شما یکجا زنده گی کند و از زیستن با شما لذت می برد. به عبارت دیگر: همبسته گی یعنی حالا از سر اشتیاق با شما و دوست داشتن شما و خودم به سمت شما می آیم نه اینکه محتاجم. عشق ناقص می گوید: من به تو محتاجم، پس تو را دوست دارم. عشق سالم می گوید: من تو را دوست دارم، پس به تو مشتاقم و هرگز محتاج نیستم. افراد موفق روی پای خود ایستاده اند و توانایی مرفوع نمودن نیاز ها و احتیاجات خود را دارند و افراد نا موفق بر خلاف این اند. باید یاد آور شد، که سر استقلال ها دست یافت، لذا در جهت بدست آوردن استقلال مالی باید تلاش ورزید و در این راستا دو چیز لازم است: ۱- تحصیل و آموختن علم و دانش، ۲- یادگیری مهارت های مفید و سازنده.

اصل سی و دوم موفقیت، واقع بین بودن، مثبت بودن، خوشبین بودن و امیدوار بودن است.

افراد موفق مثبت اندیش و واقع بین اند. آنها هرگز به بدی ها و زشتی ها توجه نمی کنند، بلکه همواره بر جنبه های زیبا و مثبت پدیده ها تمرکز نموده و در هر حال به دنبال زیبایی ها و خوبی ها می باشند. اگر شما یک گیلاس را در برابر افراد موفق قرار دهید، آنها به نیمه پر گیلاس توجه نموده و این را نیز می دانند، که نیمه دیگر گیلاس چرا خالی شده است و چگونه می توانند آن را نیز پر کنند. به بیان دیگر: افراد موفق، هم از خوبی و نقاط قوت وجود خود آگاه اند، هم از نقاط ضعف و بدی های وجود خود آگاهی دارند و از داشتن نقاط خوب خود خداند متعال راضی و سپاسگذار هستند و برای از بین بردن عیوب و نواقص خود تلاش خود را انجام داده و آنها را تا جای امکان اصلاح می سازند. در حالیکه افراد نا موفق بر عکس عمل می نمایند. از نعمات و خوبی های زنده گی خود چشم پوشی نموده و از داشته های خود لذت نمی برند چون بدبین و بد خیال اند. اصلاً فرصت ها را نمی بینند آنها فرصت های زیادی را از دست داده و عقب می افتند، نسبت به آینده خود خوشبین و امیدوار نبوده و همیشه مضطرب و نگران اند. نگرش بد و منفی و نا امید، باعث می شود که افراد دچار افسرده گی شوند و در زنده گی موفقیت و پیشرفتی نداشته باشند. ... ادامه دارد

(سرمحقق عاطفه نورستانی)

فین. اکدی رقم کنبم گیرپنبن مال یا کنبم دی تر نوپنخدار جای فؤد، یگه مرحله ته سؤراند شروع سؤد، ید مرحله ته (جوّمه برون) یاد سؤد.

۴- جوّمه برون:

دی مرحله بند اس دی نوّم پیدا یدی. کنبم ات قلینگ گیرپنبن اس دوّماددار جای. مال ات جنس خه فؤرچ، ییواس دپف جنسپن کالؤقد. اری خشار مپث پپن ته نوپنخداري خلک محفل انجیقد، وندی ته زیات دی نوپنخدار همسایه گوّن ا دی قریب قوم رنکپن دی چیدند جمع سبن. کالاً یدی کنبم گیرپنبن اس دوّماددار جای. خه فؤرچ، وی ته نوپنخ قسأتی انجپن، بعد وی ته فکث بنچندپن. جوّمه برون محفل اصلاً رنکپن محفل، وندی ته مردینه پپن اشتراک نه کنپن.

وختا فکث رنکپنبن نوپنخدار چیداند جمع ست، دپف ته خش آمدکنپن، جای. ته دپف اردذپن بعداس دی ته نوپنخ نان ارد لوفپن، سترخم وپذد، دذته نوپنخ نان یاخ خینگ تی زوپذد، سترخم ته یمتی وپذد ات آخون (ملا) ته دعا شروع کنبیت. اکدندی اتا کالاً بنچنبت ته مس شروع سؤد. گرچه ید رواج ات رسم مختلف جایین ارد تغیر جوړج، اما دژدر قریه یپن ارد غل قدیمأ رواجپن زندأ ات وتی غل اجراکنپن.

دس بنشچنپن کالاً ته داؤ رنکپن ادی، یپدندپن جمع خه سخ تابنؤمپخ ته دست قتی انخپن. لوفدوا ارد گآپ ادی نر رؤزاند ته لق ماشین تی انخپن. ید محفل ساز ات سرود قتی دم رمپث دوؤم جوړج (ماشچ ساز ات سرود نست). گردأ نیارسست قتیلق انخپفدمس باید تکمیل سؤد. الؤف رنکپن ته لق یاسپن ترچید، انخپن خو سؤرمپث ته فپن تر نوپنخدارچیدوی.

لقپن ادی نوپنخ ارد تیارخه کنپن واذپن خؤند کرتأ، خؤند تنبؤن، خؤند لیمال، دستار،

(حاضرگی افغانستان حدودیده گی شهر) مولانا ترخانی، اندیجان لیک مولانا یوسف بدیعی، هرات لیک میرزا بیک، کبی ایجاد کارلر علم آلیشگه، اوشه بیبرده عمر گوزارانلیک قیلیشگن. معلوم بوله دی که بو دوده هم سمرقند منطقه نینگ علم - معرفت پایتختی حسابلنگن.

سمرقند ادبی محیطی نینگ بینه بیرخصوصیتی شوندن عبارت بولگن کی، بو شهرده عرب، فارس - تاجیک، و اوزبیک تیلیده ایجاد بیلن شغللنیش اوچون تینگ امکانیت یره تیب بیرلگن. جمله دن، سککاک، هریمی قلندر، مولانا ترخانی، مولانا ناصر الدین، سلطان علی میرزا، کبی ایجاد کارلر ایککی تیلده بب - برابر ایجاد قیلیب، سمرقنده زو لسانین لیک محیطینی یره تیشگه حصه قوشگلنر.

« مجالس النفايس » ده میرزا اولوغ بیک مدرسه سیگه تعلقلی قیزیقرلی بینه بیر فکت اعتبارمیزنی اوزیگه جلب ایتدی: نوایی اوز زماندانشی - خواجه خورد حقیده معلومات بیرر ایکن. ماوروالنهرده گی تیموریلر مملکتی نینگ باش قاضی سی همده میرزا اولوغ بیک مدرسه سی نینگ مدررسی ایکنینی تاکید لب اوته دی. معلوم بوله دی کی میرزا اولوغ بیک مدرسه سی عالییه سی ۱۵ عصر- نینگ آخریده هم منطقه نینگ اینگ نفوذلی عالی تعلیم درگاهی حسابلنگن.

اکادمیک ب. ولی خواجه ییف نینگ ممتاز سیمالر ناملی کتابیده کیلتیربشچه، عبدالرزاق سمرقندی نینگ « متله السعدین و مجمع البحرین، اثریده شاعرنی » امیرعلیشیر طرزیده تیلگه آلیب موجز گینه معلومات بیریلده دی. نوایی سمرقنده لیگی وقتیده خواجه فیض الله عبدالیس همده خواجه عبیدالله - خواجه احرار ولی صحبت لریدن بحرہ مند بولگن لیگینی بیرینچی

انعام ایتیب تیریک لیک قانی آقیب تورگن هر بیر انسان گه دنیانی مول و مکمل تفکر بیلن انگلش امکانینی بیره دی.

خلاصه اورنیده ایتیش اورین لیکی، ۱۵ عصر فعالیت یورینگن سمرقند مدرسه لریده دینی و دنیایو علملر اوچ - عرب، فارس، تورکی تیللریده تعلیم بیرلگن. مدرسه لر قاشیده گی پای کتب خانه لر تعلیم جریانیده دستورالعمل بولگن. میرزا اولوغ بیک تعلیم تیزیمیده جاری قیلینگن اصلاحات لر بو دورگه کیلیب اوز ثمره سینی بیریب باشلگن - ملتیمیزنینگ اولوغ سیماسی بولمیشی علیشیرنوایی دیک ذات لر کسب کمال تاپگن. نوایی شناسلیکده کتته اهمییت که ایگه علیشیر نوایی « خمسّه » سی نینگ معتبر قولیازمه نسخه سی ای. بیرتیس تمانیدن سمرقند دن تا تاپیلگن بولیب، چنانچه بو گونگی کونده هم سمرقند دولت یونور سیتی کتب خانه سیده موجود بیش مینگ دن آرتیق قولیازمه و تاش باسمه منبعلر ترکیبیده شاعر اثرلرنینگ ۷۰ قولیازمه، ۵۰ ته تاش باسمه نسخه لری موجود. یاشلرده اوشبو علمی - معنوی میراث نی علیشیرنوایی یشه گن دور شاعر حیاتی، ایجاد، ادبی محیطی، استادلری، زمانداشلری و ایزداشلری حقیده حکایه قیلووجی، اثرلر نینگ قولیازمه و نشرنسخه لری حقیده معلومات بیروچی منبعلرنی توپلش، اورگنیش و تدقیق ایتیش امکانیتلرنی شکللتیریش آلدیمیزده تورگن هم فرض و هم قرض دیر.

منبعلر

۱. نوایی علیشیر. متن. ۲۰ جلد لیک، ۱۳- جلد. ت. « فن»، ۱۹۹۷ ییل.
۲. عبدالله ییف. تلنگن اثرلر. ۲ جلد لیک، ۱- جلد. ت. « فن»، ۲۰۰۲ ییل.
۳. ولی خواجه ییف. ب. سمرقند ده عالی تعلیم مدرسه یی عالیه - یونور سیتی تاریخی دن لوحه لر. ت.: عبدالله قادری نامیده گی خلق میراثی نشریاتی. ۲۰۰۱ ییل.
۴. ولی خواجه ییف. ب. ممتاز سیمالر. ۲ جلد لیک ۱- جلد. ت. عبدالله قادری نامیده گی خلق میراثی نشریاتی ۲۰۰ ییل.

ایرتنگ لرنیمه دی...

دیر قیلش نینگ تقیقلنیشی، تقیق نینگ بوزیلشی، کوچلی رقیب گه دوچ کیلش، خوف لی صفرگه چیقش، سفر یکونی، رقیب بیلن آیشو، مراد مقصدگه بیتیش کبی لوحه لردن عبارت بوله دی.

تقیق لی عالم و ی. ا. پراپ یوقاریده گی ترتیبی جهان خلق لری ایجادیده گی صحرلی ایرتکلر متنی ترکیبینی تشکیل قیلوچی اساسی عنصرلر ایکنینی چقور علمی اساسده میثاللر بیلن اثباتلر بیردی.

اکثریت حال لرده صحرلی ایرتک واقعه سی فرزند سیزلیک ماتوبیدن باشلندی. اما تیز آره ده اثر قهرمانی فرزند گه ایگه بوله دی. بو حادثه آلمه، ارپه یاکه بیرار نرسه یی یشده بعضا اوز-اوزیدن ریاب گه چیقده دی. توغیلگن باله بیلن دستلبکی تیشیشدناق او نینگ غیر عادی فضیلت لری بارلیگی عیان بوله دی صحرلی ایرتک قهمان لری اولیب قیته ترلیش خصوصیت گه ایگه ایکن لیگ لری بیلن هم بیز نی اوزیگه جلب قیله دی. توغری اولگن آدم گه جان عطا ایتمیشی قدیمیگی اجداد لری میز دنیا قریشی افاده سی صفتیده بهالنه دی.

خلق آنگی د انسان نینگ بران یخشی لیگی، البته تقدیر لیشی لازم. اثر قهرمانی سیمرگه، اییگه، لیلککه کورستگن یاردمی عوضیگه مشکل لری آسان بولدی.

او نینگ یاردمی دن فایده لنگن حیوان لریکینچه لیک صحرلی امکانیت لری بیلن قهرمان همراهی گه و بیران عالی جناب مقصدنی قولگه کریتیش واسطه سیگه ایلنه دیلر. ایریم ایرتک لرده ایسه عدالت عینا انه شو یخشی لیک عوضیگه غلبه فازاندی.

"اورتوقماق" ایرتگی ده گی چالگه اوزی دواله گن لیلک بیر مرته گینه لطف کورسه تیب قالمیدی. بلکه اوز صحرلی تاثیرینی اخیرگه چه فاش ایته دی و جزالیدی. صحرلی ایرتک لری جازبه سی کوپینچه اثردن اورین آلگن معجزه وی سفرلر، حیرت آموز توکینلیک عکس ایتمگن

مذکور ایرتک نینگ قهرمان لری بولیب کیله ویره دی. بو بیلن دانا خلق ایرتکده بیواسطه تینگ لاوچی احالی نینگ هر بیر اثر قهرمانی ایکنینی تاکید له گن بولیشی ممکن. اساسی مقصد ایرتک دگی حکایه قیله نه یاتگن واقعه عادی معیشی تورموش شرایطی ده کیچگنینی تاکیدلشدن عبارت بوله دی. کینگی مقصد اثر اشتراک چی لری باشیدن کیچیرگن تورموش لوحه لری واسطه سیده یاش اولاد نینگ برکمال انسان بولیب بیتیشوی اوچون تربیه وی زمین حاضرلشدن عبارت دیر. فیلولوجیه فنلری داکتری کامیل امام اوه شونندی دیدی: حیاتی معیشی ایرتک لرده قهرمان آبرازی فولکلورگه خاص اندیویدالشتیرلگن بولیب، او نینگ اسمی، اولاد-اجداد، یلت، اورغی همده واقعه لری صادر بوله دیگن اورین، جای، نام لریگه چه مکمل انیق بیریله دی.

حیاتی ایرتکلرده توغرلیک و ایگرلیک، مهنت سیورلیک و دینگه سلیک، پاک لیک و ناپاکلیک، مرد لیک و خیانت دایمی رویشده قرمه قرشی قویله دی. خلق ایرتک دوامیده کیچیک اعتبارگه ارزیمیدگن عنصرلردن استا لیک بیلن فایده لنه دی، وضعیت ایچمینی اولر آرقه لی حل قیله دی.

خلق ایرتک لری بدیعی سوز صنعی نینگ گوزله ل نمونه سی صفتیده علاحیده اهمیتگه ایگه. ایرتک لری نینگ یشوچندلیگیگه سبیب هم او لری نینگ بدیعی مکمل لیگی بیلن بیلگی

لنه دی مضمون جهتدن حیاتی نینگ تورلی مسئله لری ایرتک تیمتیک دیه پازاینی تامین لیدی. اول نینگ هجمی مضمونده افاده لنگن واقعه لری تیزیمیکه، معمالر نینگ بیچیمیکه باغلیق دیر. اول ایرتک لری سیوجیتی پخته اولیب تولگن ریجه گه بوی سونه دی. هر بیر واقعه ایکنیچی سی بیلن عضوی باغلنه دی،

دوهم چاپ، میهن خپرندویه تولنه، پینور: ۱۳۹۴ل. کال، ۲۴۹مخ.

۳- سانین، شریف الله. د گوری ژبی ولسی ادبیات، د افغانستان د علومو اکادمی د اطلاعاتو او عامه اړیکو ریاست، الهام نبی زاده مطبعه، کابل: ۱۳۹۹ل. کال، ۷۴مخ.

۴- سانین، شریف الله. د پینتو او گوری ژبی د ولسی ادبیاتو پرتلیز جاج (د ماستری تپرس)، د کابل نسوونې او روزنې پوهنتون د پینتو ماستری خانگه، ۱۴۰۱لمریز کال، ۷۳مخ.

۵- هاشمی، سید محی الدین. ادب پوهنه، دوهم چاپ، ۲۴۵مخ.

۶- سانین، شریف الله. د پینتو او گوری ژبی د ولسی ادبیاتو پرتلیز جاج، ۸۱مخ.

۷- سانین، شریف الله. د گوری ژبی ولسی ادبیات، ۷۷مخ.

راویان

۸- شیرزمان ملگری د اکرم خان زوی، د کونړ ولایت د نارې ولسوالی د نارې کلې اوسېدونکی، عمر ۷۰ کلن، مورنی ژبه گوری، د دولسم ټولگی فارغ التحصیل، د ثبت نېته: ۱۲ / ۱۴۰۲ / ۴.

۹- ذاکرالله قلمیار د جیلانی خان زوی، د کونړ ولایت د نارې ولسوالی د نارې کلې اوسېدونکی، عمر ۴۰ کلن، مورنی ژبه گوری، د دولسم ټولگی فارغ التحصیل، د ثبت نېته: ۱۵ / ۱۳۹۹ / ۵.

۱۰- شیرزمان ملگری د اکرم خان زوی.

ولسی خیسا کویک انتی ماگن...

جاگای نشی چوری کیکالی جم گه گوشنگی کیلی دیچان میگن حاجت نشی- گه چوری کی گوشنگ تینا شی ارکو گه ککای که یار باز زبیبی انتی گوشینگ وری دروازا جیگن میگن کودن گه یارستی ایریگی ایمه دروازا گه اچا

گي اجماعی، معیشتی مناسبتر مجازی طرزده عکس ایتیریله دی. اولرده اساسا کوپ راق تربیه وی مقصدلر نظرده توتیلگن. و نهایت بو تورده گی ایرتک لر نینگ نسبتا کیین بیره تیلگن نمونه لریده معرفی معلومات بیریش مقصدی عمل گه آشیریلگن.(۳)

صحرلی ایرتک لر

جهان خلقلری ایرتکلریده گی عمومی آخششلر حقیقه فکر بارگنیده، کوپراق صحرلی ایرتک لر نظرده توتیله دی. انسان قدیم زمان لرده هم خیال سورگن، اوزیچه توری تمن غرایب واقعه لرنی اویلب تاپگن. اصلیده میفلر نینگ وجودگه کیلیشیده هم اجداد لریمیزده گی عینا انه شو خصوصیت بیتک چی اهمیتگه ایگه بولگن. کیین چه لیک فنتستیک واقعه لر توتم، فیتیش آبراز لردن اوچر گلم لرگه صحرلی دسترخوان لرگه، آلتین قینیدینگن خوم لرگه، استه گن آدم نی استه گن پته کورش ممکن بولگن جام لرگه، آنه لرگه اوتگن. بوندی واقعه لرنی ایلب تاپیش اجداد لریمیز آرزولری، هواس لر بیلن اساس لنگن. یول عذابیدن عذبت چیکن انسان اوچر گیلیم، آت، منزلگه کوز یومب اوچگون چه یتکزگن بورینی اویلب تاپگن.

نتیجه ده صحرلی ایرتکلرده گی واقعه، حادثه لر حقیقی معناده اجداد لریمیز آرزو حوس لر نی نینگ مجموعه سینی تشکیل قیلگن.

علم و فن تراقیاتیده کته کشفیانلر، عادتده، عالم خیالیده پیدا بولگن رجا- گیپاتیزدن

باشلنه دی. گیپاتیزده آهسته سکین رواجلنه دی و حیات ده تطبیق ایتیلیشی نینگ لایحه سی شکلنه دی. عالم انه شو لایحه نینگ علمی زمینینی تاپگن دن سونگ کشفیاتی نینگ عمل گه آشش اوچون شرایط یره تیلگن بوله دی. صحرلی ایرتک لر بیر جهت دن انسان آنگی ده یره تیلوچی انه شو گیپاتیزلر اوبنه لیشینی باشقرگن، دیب خلاصه قیلیش اوچون اساس بار.

صحرلی ایرتک لر باش قهرمان گه نیمه دیر(کوپینچه فرزند) بیتیشمس لیگی، قهرمان نینگ بیتیشمه یانگن نرسه سیگه ایگه بولیشی، اونگه نیمه

لویجه، لر خیال باور قیلیمدیگن جادو و افسانوه اوچرشولر تصویریده اوز افاده سینی تاپه دی. ایرتک لرده حیات شو قدر مضمونی و بییها احسان که، اونده بولش ممکن بولمه گن حادثه لر تیزیمی نینگ اوزی یوق ایچمی تاپیلیمس معما اوچریدی، دیگن خلق فلسفه سی نفس آله دی.

شوندی قیلیب صحرلی ایرتک لرنی مذکور جانر شکلنه یانگن دور محصولی دیب بهاله سک، ختا بولمیدی. اولرده گی حیرت آموز، گوزل تصویرلر اثر نی اجرا قیلیش دوامیده ایرتک چی نینگ مهارت درجه سیگه کوره قوشیلیب بارگن بولیش ممکن. صحرلی ایرتک انسان فنتزیه سی چیک سیزایکنینی اثبات لیدی. اولر تورموش تشویش لری مشکل حالت گه توشگن آنه بابه لری میز نینگ آوونیش واسطه سی بولگن.

معیشی ایرتکلر

معیشی ایرتکلر مضمون جهت دن حیوان لر صحرلی ایرتکلردن بیواسطه حیاتی واقعه-حادثه لر حقیقه حکایه قیلیش بیلن فرق لنه دی. توغری بو تورده گی ایرتک لرده صحرلی- فنتستیک بیلگی لر نینگ موجود لیگینی انکار قیلیب بولمیدی. اما بو عمومی افاده چیگره سی معیشی ایرتکلرده انچه چیکلنگن. چونکه اولرده خلق، اولا عاددی آدم لر قولیدن کیله دیگن ایش لر یویزه سیدن فکر یوریتیله دی. بی واسطه رییل حیات، تورموشده روی بیریشی ممکن بولگن واقعه لر اساس قیلیب آلینگنی اوچون هم بوندی اثر لر تورکومیگه معیشی ایرتک لر اته مه سی بیریلگن. اولرده حقیقی حیاتده گی انسان ملت وکیلی، او نینگ امکاناتی درجه سیده گی جسمانی کوچی، علمی عقلیگه واقعه لر زمینیده توصیف بیریله دی. اکثریت حاللرده اثر قهرمان لر نینگ اسم لری هم قید ایتلمیدی. چال، کمپیر، بیرآدم، اوغیلی، قیز، کمبغیل کاسب کبی انسان لر

لرینگی رواجلن تریب باره دی. ایرتک لرده خلق ملی تیلیگه مناسب سوزلردن اورنیده فایده لنیش سیزیله دی. ایتوچی اوز حکایه سینی ساده گپ لردن توزیلگن عنیق فکر لر واسطه سیه دوام ایتیره دی. بو جانرگه مناسب اثر لرده، البته قیزلر اون تورت کون لیک آیدن گوزه ل، بیگیست لـر، مـرد، قیلـیچ لـر کیسکیردسترخوانلر اوچیلوچن، خوملر قینمه خصوصیتلرگه ایگه بوله دیلر. ایرتک لرده جوده پای و تورلی-تورلی اوخشه تیش، صفتلش، مبالغه لر مجموعه سیگه دوچ کیله میز. شو نینگ اوچون هم آغزه کی ایجادی میز ترکیبیده گی بو اثرلر حقیقی معناده قدریتلر نمونه سی، مدنی میراثی میز نینگ نایاب گوهر انجولری درجه سیده اعزاز لنه دی.(۴)

ماخذ

- ۱- احمد اوه، زیب نسا ایرتک تراپیه، تاشکینت- ۲۰۱۹.
- ۲- نیشان اوه، G.F.L.. z.t. .... باله لر روانشناختی ایرتکلر.
- ۳- قاسم اوه K. آنه تیلی اوقیتیش میتودیکه سی.
- ۴- احمد اوه S. ادبیات صیفی درسی.

گۆري زيبه ني منظوم ولسي ادبه ...

موضوعات او مسایل واری موضوعاته پپنه لو تصویر او منعکس بی تینبِت زې عشق او بیزانوانی مختلف مسایل او بکنام اتی شعری فؤرمه کي لامی او کلتؤري محیط او شرایطه منزى برابر ساده او پلر روی شوْبانه او میشته اندازې بیان او پؤدم بی تینبِت.

ماخذنام

۱- خاوری، غوْتی. د پښتو شفاهي ادبیات شکل او مضمون، د علومواکادېمی د ژبو او ادبیاتو مرکز، دولتی مطبعه، کابل: ۱۳۶۶ل. کال، ن او س مخونه.

۲- هاشمی، سید محی الدین. ادب پوهنه،

ملتنا یاری او جار بازی که، پوروالا دروازا گه مم اچا، لام او ولسه لجیم اورگا چوری کیکالی زیپی میگن کاوبکار ادمی آی ارکو واک مینا استام جیگن مم باید وری چوری اودای آست گورم توبا کیگن او عمري چوري مچ بايگن بار باز زیپی اړي کوچه فکر کیگن تارا مینه انتی کاو گران نظز کیچان مم باید وری یار بازی اونا محرم لام نه کاگم تو بام شي مه ناکار او بتر لمه اوداي جانه دوبه زیپه کینا راکینگ مینا، اخلاص پله بورین دهقان خوشالی او سکون شنیدی پورا دبو جوپوا گزارا انجوی. گن نتیجا یو گه زانباززیبی پله شان او گزاراس کیگی مشکل او کړاو پله تگا. (*)

" امه اوس ته هه پوس "

بورین دهقان خیسا او داي انخول پند او عبرت گورا کمان گه مینا محبت، نیکی، راستی، او اخلاص پله چال چلند زندگی او شان گیگس، اساسی اصل جوپیگا می وری خیسا کوچه ایگه پوگلس آرام اسودا خوشال او کامیاب زندگیس اصلی او اساسی علت یوشیگه اول باید پوگلس اعضایه منجه اعتماد او بارو موجود تیت، دومنگل یو گه می منجه، صبر حوصلا او تحمل موجود تیت، میخول اتحاد، اتفاق، عزت رحم او خدمتس کیگی پوگال او خلگه منجه بوگن رول دارا، صبر حوصله گوشینگ کوچه واکداریس وتنگی خود خواهی او خود پرستی اوداي دوریاری بکار عمل بکار صواب دارا انسانیت گه احترام جانیس عزت او قدری شي، گه یه بابته اما ولسلانی شفاهي ادبیات کوچه گه ویتوی کدبکالی او مولیکالی گرای انخول مبین بواشی.

اگه تو مې گه مم ام

او مم میمم گه مم ام

نه ته تو ایی نه هی مم ام

اگه ته مې گه تو آی

مم مېم گه تو آی

هم ته تو آی

هم ئی مم ام

تفکر

TAFAKKUR
MONTHLY

د وروڼو قومونو د ژبو او ابياتو انستيتوت علمي- څېړنيزه، ادبي او فرهنگي مياشتنۍ جريده

مسئول مدير: څېړندوی شريف الله سانبڼ

مهتمم: څېړنپوهه عاطفه نورستاني

کتنپلاوی: څېړنپوهه خیرمحمد حیدری، څېړنوال عبدالملک لاموال، څېړنوال عبدالجید ندیم،

څېړندوی شريف الله سانبڼ، څېړندوی نوریاغدي نور

کمپوز او ډیزاین: ش. سانبڼ

د اړیکې شمېره: ۰۷۷۴۶۶۱۱۷

برېښنالیک: Informationasakabul@gmail.com

په دې جريده کې له سرليکني پرته، د نورو ليکنو سپيناوی په خپله د ليکوالو په غاړه دی.

اکادمی علوم افغانستان

معاونیت علوم بشری

مرکز زبانا و ادبیات

انستیتوت زبانا و ادبیات اقوام برادر

مدیریت جریده تفکر

آدرس: اکادمی علوم، انستیتوت زبانا و ادبیات اقوام برادر،

مدیریت جریده تفکر، شهرنو، کابل- افغانستان

تفکر میاشتنی

۱۴۰۲ ل. کال غبرگولی - چنگاښ (جوزا- سرطان)،

پرله پسې (۱۲۸-۱۲۹ه) گڼه،

(۳- ۴۵۴) گڼه،

څلورم مخ،

گوري زيبه ني ولسي ادبه كې بگتي

(۳)

گوري

څېړندوی شريف الله سانبڼ

ټېمه مثال

ماچي وطن (بگتي)

مونه ووطن پوښه پوښه لريمان
گورو موټه اينزي موټه لريمان

توروك داييم او ليمورييه باله
لوټري بوباي ميشته هاروه باله
سومي ډډل، ډډل شانكه لريمان
مونه ووطن پوښه پوښه لريمان

ميشته، پيته او جالغوزه لريمېك
شواناي لاک بي پياغزه لريمېك
ونځه نه او شله شله لريمان
مونه ووطن پوښه پوښه لريمان

هر واپ اسن لعل او مرجان تينه
حيران هر وخته سپره جهان تينه
هر يك مانوش وتله شمله لريمان
مونه ووطن پوښه پوښه لريمان

آ قلم ډبای " لوستونو کیمېم
تو منزي آسه لفظونه کیمېم

گيري انتظار كاره الله(ج) نه ډل رحمته شخي
كوشش كېمانتيو دنيا كې آخيره شخي

حق گاونډيپينه پيانه، هم مسلماننه حق
تانكي پكار تينه پيانه، هر يك انساننه حق
گيري حقدار بيسه جنته نه نعمته شخي
كوشش كېمانتيو دنيا كې آخيره شخي

زنكندن، گور، صراط، حساب، حشر ميدانه باله
باغ او بوستان، چمن، پوښه، حورې، غلمانه باله
لو سخت مقامه گيريمېت خلك خايلته شخي
كوشش كېمانتيو دنيا كې آخيره شخي

مرگ نه تينه، غم نه تينه، بخي خفگان نه تيه
ډل خوشحاليني زېنټېليك هرا كې ارمان نه تيه
"ډبای" لو خوشحال هر مسلماننه بي قسمته شخي
كوشش كېمانتيو دنيا كې آخيره شخي(۱۰)

اتې بگتي يني محتوا كې ديني موضوعات او مسايل لو
ميشته روې تصوير او زوځان دي تينېت. اتې بگتي به كې
اسلامنه نظره پنه انساننه بكنه هدف او مقصده بيان
كېري توس او دنيا كې مسلمانانكې آخروي زېنټېليكنه
استانكي آنيكنه مقصدي مختلف موضوعات او بكنامنه

امير عليشيرنوايي نينگ سمرقنده گي حياتي و ايجادي فعاليتي

اوزبيكي

محقق امان الله ضيايي

خلاصه

اوشو مقاله ده بويوك متفكر عليشيرنوايي نينگ كمالتيده اونينگ سمرقنده يشب
ايجاد ايتگن دوري نينگ شاعر شخصي و كمالات اوچون اهميتي خصوصيه فكر
يوريتلگن. شاعر نينگ سمرقنده كيچگن حياتي، مدرسه لردن آلگن تعليمي،
زمانداشلي، استادلري و ادبي محيط گه مناسبتي مجالس النفايس تذكرة سيده گي
منبعلر اساسيده تدقيق ايتيله دي.

كليد سوزلر: سمرقند، مدرسه تعليمي، زمانداشلي، استادلر، مجالس النفايس، ادبي
محيط.

امير عليشيرنوايي نينگ كمالتيده اونينگ سمرقنده كيچگن حياتي مهم اورين توته
دي. معلومات لر گه كوره، سوز ملكي نينگ سلطاني ۶۹-۱۴۶۴ بيللرده عمرى نينگ نو
قران بلله سيده سمرقند كيلگن. شو بيرده يشب تحصيل آلگن. سمرقند محيطي
اونينگ ايجاديده، شاعر و دولت اربابي صفتيده شكلنئيشيده مهم اورين توتگن.

امير عليشير نوايي شاعر بوليشي بيلن بيرگه اوز دوري نينگ اولوغ عالمي، متفكري
هم ايدي. نوايي ايجاد سيز بو دور فني و مدنيتي ترقياتي ني تصور ايتيش قيين. حضرت
نوايي عموم بشرى مدنيت خزينه سيدن مناسيب اورين آلگن اولمس اثرلرني عينا آنه
تيليميزده يره تيب، اونينگ شهرتيني بوتون دنيا گه ترنم ايتدى. بويوك شاعر و متفكر،
دولت و جماعت اربابي عليشيرنوايي نينگ ايجادي - علمي ميراثي نه فقط اوز خلقيميز
بلكه جهان ادبياتي تاريخيده، مللي مدنيتييز و ادبي تفكري ميز، رواجيده علاحيدده
اورين توته دي. زيرا شرق ممتاز ادبياتي نينگ آلتين بيشيكي بوليپ خدمت قيلگن
عليشيرنوايي اثرلري هر تمانلمه تحليل و تدقيقه مناسب دير.

میشسته ماچي چیره چیره لریمان
مؤنه وطن پۆشه پۆشه لریمان

گوم او جوواره، بالسه نیلی شالی
میشته بی مؤتسه لریمان اتی لینی
وی وطن دل بی تاریخچه لریمان
مؤنه وطن پۆشه پۆشه لریمان(۹)

اتی بگتی یه کی تانو وطن او تاننه صفت، طبیعتنه شو بانیار،
طبیعی مناظر او عناصر او بعضی وطنی تولیدات خو یسن او
میشتی زیبی تی بیان او منعکس بی تینب ز طبیعتنه شو بانیار
او واری بکمانه نپری اتی شعره کی شو بانه وطننه افتخار وده
خلکنه او تاریخچانه یاداوه بی بیتنه. اتی بگتی بی محتوا کی
زوخیسن موضوعات او بکنام تانو خاص تاثیر نه مۆکی شو نډیپتانه
او جیتانه عینی فکر، خیال او ذهنیه یک شو بانه طبیعتنه
مختلف مناظره رتی. کنده وده محیط رتی او ایاتی تولیداتنه
پانامه رتی گیره مان او یک واقعی تصویره نی حالته تسه نه
مۆکانکی پودم کبریمان. که کی بی بگتی نامنی محتوا لو میز
عشقی تیمان، خو عشقی موضوعاته پینه علاوه اجتماعی
زینتلیکنه مختلف مسایل او بکنام بی تینی منعکس او زو خان
دی تیمب زی ایا وی نمونه تسه نه لیفله مثال تینه.

خۆرمه مثال

آخیره شخی (بگتی)

خدا بی پیدا کپرو س انسان دنیا محنته شخی
کوشش کپمانتیو دنیا کی آخیره شخی

هر یک انسان اتی دنیا کی مسافر تینه
کنه باگه پت آخیرت آنکی سفر تینه
پرزیتسه خلک هپل او دپس خواری جنته شخی
کوشش کپمانتیو دنیا کی آخیره شخی

کول میز زینته تیسسه دنیا آخر تان مرگ جیبه
غافل مه بیس، باله انسان گیری تان درد جیبه
تو پیدا بی تینپس الله(ج) نه عبادته شخی
کوشش کپمانتیو دنیا کی آخیره شخی

خدا ینه حکم، پیغمبره نه سنت پانیته
پولانکی رحم او دوله نه عزت پانیته

یاداوه، فنتلپنه او توصیه کپری تو س زی تانو اجتماعی
زینتلیکه کی تانو فلاح او کامیابی نی هدفی اسو
موضوعات او بکنامه عملی کپری یو او ایا تی فنتنه مبارز او
کوشش کپریته درې یو. اتی بکنامه پینه علاوه اتی شعره
کی الله تعالی نه بکه پینه آخرو میبشه در یسن
زینتلیکنه بعضی نعمت او سختی نامنه(عذاب او
وعیدانامه) یاداوه بی بیتینه زی ایاتی دو می فنتنامه کی
کامیابینی او ناکامینی مسیر او فنتنی تعین کپراوه او تانو
قسمت او جیستی وختنی ژوپاوه، تانی انسانه او مسلماننه
اختیار او تسه منزلی ارتباط لریمان، ایا یین اساسی تی
شاعر هر انسان او خاص رو می مسلمانانکی هر بکی
کامیابینی، نعمتنامنی او خوشحالینی تعین کپریکنی او
زو پیکنی دعوت تیمان، توصیه کپریمان او تسو اتی
فنتانکی بتیه مان او اتی فنته کی تسو آنکی ککره تعهده
منزلی ژوپیکنه او پابند در یکنه نصیحت او باتی کپریمان.
اسه پینه تیمبک واری باتی وی زی تانو تاثیر نه مۆکی بی
وی شعر شو نډیپتانه او جیتانه فکر، خیال او ذهنیه یک
واقعی مسلمانه پیده ژوپیکانکی او آخرو زینتلیکنه
استانکی آنیکنه بکانکی تشویق او تحرک کپریمان او تسه
کی یک مثبت تحول او بدلوننه فکر او تصویره لپییمان زی
شعره نه بیزاله هدف بی مثبت تحول، تاثیر او پیغامنه
پیداوه تینه.

پۆمشیلن (نتیجه)

گوری زیب تانو منظوم ولسی ادبه کی واری خاص
فورماننه نپری بگتی بی فورم بی لریمان زی اتی زیبه نی
تعلیم وده، تعلیم نشته، ولسی او دیوانی شاعراننه بکه
پینه خپتان او جان دی تینبست. گوری زیبه نی بگتی
ژوپننه مۆکی اوگان باتی (پنستو) نی بگتی نامه پیده بعضی
مختلف ژوپینی(ساختمانی) مثالنام لریمان زی تسونه یکنه
نمونه نام اتی خپتتا کی بی آنان دی تینبست.

موضوع نه لحاظی گوری زیبه نی بگتی نامه کی مختلف
اجتماعی، کلتوری، عشقی، اخلاقی، عنعنوی او تربیوی
موضوعات، مسایل او بکنام منعکس او زو خان دی تینبست،
خو وی زی عشق او مجبته نی موضوع انساننی زینتلیکه
کی یک حیاتی موضوع تینی او انساننی زینتلیکه کی
تسه پینه انکار ناممکن باتی تینی، نو ایاتی اساسی تی
اتی زیبه نی بگتی نامه کی عشقی او بیزانوانی ... ۳مؤخ

اثرلر دوامیده جهان تمدنی نینگ سفلی بولیپ کیلگن کهنه سمرقند برچه دورلر
اوچون علم - معرفت بییشگی بولیپ کیلگن. اینیقسه، سمرقند دولت یونیور سیتی
نینگ تاریخی ایلدیزلری میرزا اولوغ بیک اساس سالگن مدرسه عالیه گه باغلنیشی
علمی جهندن اساسلگن بوگون گی کونلرده مذکور علمی ترقیات جریانیده عنعنه و
واریسی لیک تمایللرینی اورگنیش علاوه اهمیت کسب ایته دی. جمله دن،
یاشلیگیده بیر مدت سمرقنده یشب تعینی کمالگه بیتکرگن میر علیشیرنویایی نینگ
سمرقند علمی محیطی و اونینگ نماینده لریگه بولگن مناسبتینی اورگنیش آرقه لی
مذکور مسله گه آیدین لیک کیریبتیش ممکن.

علیشیرنویایی نینگ « مجالس النفایس » تذکره سی سمرقند علمی و ادبیاتی محیطی
حقیده قیمتلی معلومات لر بیرووچی معتبر منبع لردن حسابلنه دی. اوشبو تذکره
دگی دیلری هر بیر باب - مجلسده سمرقند لیک ایجاد کارکرر حقیده معلومات
بیریلگن. تذکره نینگ بیرینچی مجلسی عمری آخریده سمرقندگه کیلیب، میرزا اولوغ
بیک دن التفاتلر کورگن سید قاسم انور ذکریدن باشلنگنی، آلتینچی مجلسده ایسه
دستلب سمرقند حاکیمی و نویی نینگ حامی سی بولگن احمدی حاجی بیک حقیده
معلومات بیریلگنی بویوک متفکر نینگ مذکور شهر ده گی علمی و ادبیاتی محیط گه
بولگن چیکسیز احترامی و اعترافینی کورسته دی.

تعریف لنشیچه، احمد حاجی بیک فضلی و شاعر تعب حکمدار بولیپ، « وفا یی »
تخلصی بیلن شعرلر یازگن.

ادبیات شناس عالم اکادمیک باتیر خان ولی خواجه بیف مدرسه یی عالیه لر تاریخی
نینگ تحقیقاتچیسی صفتیده احمد حاجی بیک نی ۱۵ عصر- ایکینچی یریم ده
فعالیت ده بولگن امیر علیشیر نویی میرزا اولوغ بیک قوردریگن رستخانه سینی هم
باریب کورگنی خصوصیدهگی معلوماتلرنی حواله ایته دیلرتا کیدلش اورینلی کی شاعر
اعزازلگن مدرسه مدریسلری و طالب علم لری خصوصیده هم تذکره سیده هم بسیار
تصوراتلر کیلتیریلگن.

تذکرده میرزا اولوغ بیک زماندیده یشب ایجاد قیلگن سیید قاسم انور اوشه دور
نینگ علامه بیلیم دان لری، مولانا محمد عالم، مولانا بدخشی، خواجه فضل الله ابو
لیسی، مولانا سکاکی کی ایجادکارلر حقیده معلومات بیریلگن. سمرقنده نویی اوشه
دور نینگ علامه بیلیمدانلری، علم - فن جمعیت اربابلری، عرب تیلی دنیاوی و بو تیلنی
علملرنی چقور ایگه لگن عالم لر بیلن زمانداش و سبقداش بولگن بو ایجاد کار لر نینگ
باشقه دور ده گی شاعرلردن فرقلی جهتلریدن بیری- علمی فعالیت بیلن بدیعی
ایجادنی برابر آلیب باریشگن، جمله دن، خواجه فضل الله ابو لیس سمرقندی فیق
علمیده امام اعظم، عرب تیلی گرامتیکه سی بویچه ابن حاجب گه تینگ درجه ده
اعتراف ایتیلسه - ده شعریتگه آشنا و آشفته انسان صفتیده تعریف لنه دی. تذکرده
خواجه فضل الله میرزا اولوغ بیک مدرسه نینگ باش مدررسی میر سیید شریف
جورجانی نینگ بی واسطه شاگردی ایکن حقیده معلومات بیریلگن. نویی نینگ
کوپراق وقتی اوشه دور نینگ « اعلام العلماسی » (عالملری عالمی) ابو لیس فضل الله
مدرسه سیده و او نینگ بای کتب خانه سیده اوتگن. ... ۲